

Meer investering in gerechtelijke leermaatregelen

LIES DEBOUVER^a

Panopticon, 35 (3), 209-212

© 2014 MAKLU | ISSN 0771-1409 | MEI 2014

^a CAW groep vzw (Corresp.: lies.debouver@caw.be).

‘Oog om oog, tand om tand’. Een gezegde dat nog steeds sterk ingeburgerd is bij heel wat mensen. Maar al te vaak betrappen we onszelf, als mens, erop dat we plegers van misdrijven en delicten liefst geen al te zachte behandeling toewensen, en dat we ze vooral willen straffen. Dat toonde ook de recente kritiek op de nieuwe gevangenis van Beveren, die hier en daar als ‘hotel’ bestempeld werd, nogmaals aan. Individu en maatschappij zijn echter verschillend en hebben ook verschillende rollen. De maatschappij hoort niet zozeer te straffen, maar vooral te voorkomen en te genezen. Het algemeen belang vraagt namelijk dat criminaliteit teruggedrongen en verder voorkomen wordt. Het is dan ook de taak van ons gerechtelijk systeem om plegers op een gepaste manier te behandelen, wil het criminaliteit efficiënt aanpakken. Enkel straffen werkt niet. Dat bewezen reeds verschillende studies. De komende regeringen moeten dan ook meer investeren in alternatieve maatregelen. Politici hebben als stemmen van de maatschappij de taak om de probleemoplossende en herstelgerichte aanpak van justitie te vertalen naar de praktijk.

JUSTITIE ALS OPLOSSER EN HERSTELLER

In ons huidig gerechtelijk systeem lijkt straffen nog steeds de prioritaire reactie op criminaliteit. Straffen alleen helpt echter niet. Plegers van criminele feiten enkel een straf opleggen in de vorm van vrijheidsberoving of een geldboete, doet weinig of niets aan de problemen die aan de basis liggen van het criminele gedrag. Al jaar en dag bestrijden we criminaliteit op een eerder repressieve manier. De meest gekende straf is uiteraard de gevangenisstraf.

Er zijn echter ook alternatieven. Het begrip ‘alternatieve gerechtelijke maatregelen’ kan breed ingevuld worden. Werkstraffen, beperkte detentie en elektronisch toezicht zijn intussen gekend en aanvaard, en verlichten het gerechtelijk stelsel al voor een stuk. Maar ook bij deze maatregelen kunnen er bedenkingen geformuleerd worden. Opnieuw wordt vooral gehandeld vanuit een vrijheidsberovend perspectief. In geval van werkstraffen wordt er beslag gelegd op de ‘vrije tijd’ van mensen. De aandacht voor oorzaken en gevolgen blijft vaak zoek en er wordt onvoldoende bijgedragen aan de re-integratie van plegers in de maatschappij.

LEERMAATREGELLEN ALS ALTERNATIEF

Al sinds 1995 bestaan er ook leermaatregelen. Het gaat om gerechtelijk opgelegde hulp in de vorm van begeleiding of vorming, waarbij aandacht wordt besteed aan verschillende aspecten. Er bestaan meerdere projecten met diverse invullingen, maar de probleemoplossende en herstelgerichte aanpak staat steeds centraal. Leermaatregelen kunnen zowel in groep als individueel georganiseerd worden. Afhankelijk van de feiten en de situatie wordt gekeken welke formule het meest efficiënt is. Het grote verschil met andere maatregelen is dat plegers niet alleen vanuit strafperspectief benaderd worden, maar dat de sociale begeleiding een erg grote rol speelt. Dat wil zeggen dat er aandacht wordt besteed aan de oorzaken en gevolgen van hun daden, maar ook aan re-integratie in de maatschappij. Leermaatregelen beogen dus een oplossing van de problemen die in verband staan met de gepleegde feiten, maar ook een herstel. Bij een herstelgerichte aanpak wordt de straf niet ingevuld als iets wat de pleger passief ondergaat. De pleger moet zelf een actieve inspanning doen om een concreet, positief resultaat te bereiken. Het ontwikkelen van alternatieven om zijn problemen anders en beter aan te pakken dan door crimineel gedrag, komt niet alleen de pleger maar ook de samenleving ten goede. Het verkleint bovendien de kans dat in de toekomst nieuwe slachtoffers worden gemaakt en heeft dus een preventief effect.

OOG VOOR OORZAKEN

Een misdrijf of delict staat zelden op zichzelf. Zo goed als altijd spelen ook andere factoren een rol. In veel gevallen zorgde een achterliggende problematiek ervoor dat de pleger in de criminaliteit belandde. Wanneer aan deze oorzaken onvoldoende aandacht besteed wordt, wordt het moeilijker om recidive te voorkomen eenmaal de straf erop zit. Plegers kunnen namelijk moeilijk hun verantwoordelijkheid voor hun gedrag opnemen, wanneer ze niet voldoende inzicht verwerven in de oorzaken ervan en deze niet kunnen aanpakken.

AANDACHT VOOR GEVOLGEN

Wat ook erg belangrijk is bij het voorkomen van recidive, is dat de pleger zich bewust is van de gevolgen van zijn daden. Hiervoor wordt er beroep gedaan op het empathisch vermogen van de pleger, zodat hij inzicht verwerft in zijn daden. Het inzien van het gegeven dat de gepleegde feiten fout zijn, is een belangrijke stap. Dit lijkt misschien evident, maar dat is het in de praktijk niet. Het is vaak gemakkelijker om te focussen op het aandeel van anderen in het ontstaan van de eigen problemen dan daadwerkelijk verantwoordelijkheid op te nemen voor de eigen daden.

IN DE HUID VAN HET SLACHTOFFER

De positie van het slachtoffer naar voor brengen speelt een erg grote rol. Slachtoffers hebben recht op herstel van materiële of immateriële schade. Slachtoffers, en burgers in het algemeen, willen zich veilig voelen in de maatschappij. De juiste aanpak van plegers is ook voor slachtoffers vaak een erg grote hulp. Sommige slachtoffers vinden bijvoorbeeld pas rust wanneer ze de persoon die hen in een slachtofferrol plaatste spijt horen betuigen.

Als we willen dat plegers hun verantwoordelijkheid opnemen, dan moeten we voldoende investeren in een begeleidingsproces dat hier voldoende aandacht aan besteedt.

INVESTEREN IN RE-INTEGREREN

Personen die de rest van hun leven in een cel doorbrengen zijn (gelukkig) schaarse uitzonderingen. De meerderheid van personen die een misdrijf of delict pleegde, moet dus op een goede manier zijn leven proberen verder zetten. Hiervoor moet dan ook de nodige begeleiding voorzien worden.

Een reportage in Ter Zake legde in november 2013 nog pijnlijk bloot hoe beperkt gedetineerden voorbereid worden op en begeleid worden bij een re-integratie in de maatschappij. Uiteraard is dit niet alleen het geval voor gedetineerden, maar voor al diegenen die in contact kwamen met criminaliteit en weer greep moeten krijgen op hun leven.

Bij de leermaatregelen is ook dit onderwerp een erg belangrijke factor. Inzicht in de oorzaken en gevolgen van de feiten is van groot belang, maar als er geen verdere aandacht besteed wordt aan de toekomst van deze personen blijft het risico op herval groot.

CAW ALS WELZIJNSACTOR

In Vlaanderen nemen de elf centra algemeen welzijnswerk de projecten van de leermaatregelen op zich. In de CAW komen cliënten op verwijzing van justitie met een opgelegde maatregel voor hulp- en dienstverlening, en dit voor verschillende overtredingen. Het kan gaan om personen in een procedure van de voorwaardelijke invrijheidstelling van veroordeelden, om probatieopschorting en probatieuitstel, vrijheid onder voorwaarden, bemiddeling in strafzaken en voorlopige invrijheidstelling. Het succes van deze aanpak blijkt uit het groeiend aantal verwijzingen. Ook het geloof en de feedback van de hulpverleners zelf toont dit aan. De CAW vragen dan ook dat de komende regeringen meer middelen inzetten voor een welzijnsgerichte benadering van criminaliteit. Dergelijke benadering vereist voldoende middelen om geloofwaardig te zijn.

Door de staatshervorming wordt een deel van justitie overgeheveld van het federaal naar het gemeenschapsniveau. De Vlaamse overheid zal hierdoor verantwoordelijk worden voor de gesubsidieerde projecten voor de uitvoering van alternatieve straffen en maatregelen. Tot nu toe was de informatie hierover erg vaag. De CAW vragen hier dan ook duidelijkheid over en willen dat de projecten die werkzaam zijn binnen de CAW ingeschreven worden in het decreet algemeen welzijnswerk.

POLITICI AAN ZET

Het is ons intussen allen duidelijk dat de huidige situatie in het gerechtelijk systeem niet langer houdbaar is. Niet alleen is de klassieke repressieve aanpak geen efficiënte oplossing, ze zorgt eveneens voor ongewenste gevolgen. Zowel voor de mensen die betrokken zijn als voor het systeem zelf. De gevangenissen barsten uit hun voegen, het kostenplaatje blijft maar oplopen en er zijn bovendien heel wat niet-veroordeelde plegers die geen enkele vorm van begeleiding krijgen.

Het is hoog tijd dat politici ons gerechtelijk systeem grondig evalueren en justitie invullen als een probleemoplossende en herstelgerichte actor. Plegers moeten hun

verantwoordelijkheid opnemen tegenover de slachtoffers van hun daden. Ze moeten verantwoordelijkheid opnemen tegenover zichzelf, hun directe omgeving én de maatschappij. Door hen simpelweg op te sluiten bereiken we dit doel niet, of toch zelden voldoende.

De regering moet dringend meer investeren in het nodige inzicht van oorzaken en gevolgen van criminele feiten en in het re-integreren van personen die in contact komen met justitie.

Er moet meer geïnvesteerd worden in de alternatieve leermaatregelen en deze gedachte moet ook bij het brede publiek ingang vinden.

Alle maatregelen en sancties hebben uiteindelijk hetzelfde doel: de criminaliteit voorkomen en terugdringen. Vandaar dat een grondige evaluatie van het huidige systeem zich opdringt, zodat we dit doel samen kunnen nastreven.